

MUUSIKKOJEN LIITON ASiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle vuoden 2021 toiseksi lisätalousarvioksi (HE 68/2021 VP)

Kiitämme mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa ja esitämme lausuntonamme seuraavan:

Saamamme pyynnön mukaisesti lausunto koskee *Covid-19 -epidemiaan vaikutusten vähentämistä kulttuurin ja taiteen alan henkilöille, toiminimille ja yksinyrittäjille*, joita kutsumme jatkossa yhteisnimityksellä freelancerit.

Kulttuurialan freelancerit ovat taloudellisen ja henkisen kestävykensä ääri rajoilla oltuaan vailla alan työtä maaliskuussa 2020 alkaneen epidemian ja kulttuurialoja koskevien tiukkojen rajoitusten johdosta. Moni on vaihtanut alaa tai harkitsee sitä, ja suuri joukko on jäänyt ilman tukia. Samalla loppuvat myös niiden ansiosidonnaiset etuuspäivät, jotka ovat työttömyyskassojen jäseniä. Tärkeintä on nyt se, että freelancereille kohdennettu 64,8 miljoonan euron tuki saadaan perille tehokkaasti, nopeasti ja oikein kohdentuen. Freelancereiden taloudellisen ja henkisen ahdingon pitkittäminen tässä tilanteessa olisi vastuutonta ja piittaamatonta.

Määrärahan käyttötarkoitus

Hallituksen linjaus on oikea, kun määrärahalla on tarkoitus tukea kulttuuri- ja taidealojen toimijoita sekä turvata toiminnan jatkuvuutta, ja kun tukipaketissa huomioidaan erityisesti alan moninaisuus ja työnteon erilaiset muodot, kuten keikkatyöläiset, itsensä työllistäjät, yksinyrittäjät, freelancerit ja toiminimellä toimivat.

Hallituksen esityksessä määrärahan käyttötarkoitus on yksiselitteinen: *”Covid-19 -epidemiaan vaikutusten vähentäminen kulttuurin ja taiteen alan henkilöille, toiminimille ja yksinyrittäjille”*. Nämä vaikutukset vaihtelevat toimijoittain ja toimialoittain, mutta kun kyse on taloudellisesta tuesta, on myös vaikutusarviointi tehtävä taloudellisin perustein. Muita koronaepidemiaan inhimillisiä seurauksia ja vaikutuksia ei voi ohittaa, mutta niitä ei voi taloudellisella tuella suoranaisesti vähentää. Määrärahaa ei myöskään ole tarkoitettu yleiseksi kulttuuritueksi tai lievittämään kulttuuri- ja taidealojen yleisiä, koronaepidemiaan liittymättömiä toimeentulohaasteita.

Nettomenetysperiaate

Taiteenalasta riippumatta tuki tulee kohdentaa **nettomenetysten** perusteella. Eri aloilla menetykset ovat olleet erilaisia, mutta lukuina esitettynä menetykset ovat vertailukelpoisia alasta riippumatta. Mitä suurempi menetys, sitä suurempi kompensaation tarve. Jos koronaepidemiasta ei ole aiheutunut menetyksiä tietyille freelancerille, ei kompensaation tarvetta ole, eli silloin ei voi olla tarvetta vähentää epidemian vaikutuksia. Täyteen kompensaatioon ei 65 miljoonaa tuki riitä, mutta tässä tilanteessa pienikin tuki voi olla ratkaiseva toimeentulon ja sen kannalta, millaiset mahdollisuudet tuen saajalla on jatkaa toimintaansa alalla.

Nettomenetykset voidaan kartoittaa selvittämällä hakijan tulot vertailujaksolta ennen epidemiaa ja vertaamalla niitä korona-ajan tuloihin. Samalla periaatteella on menetyksiä onnistuneesti määritelty yritystukien puolella. Vertailujakso voi olla vuosi 2019 tai esimerkiksi vuodet 2018 ja 2019. Tulopuolella on hakijan ilmoitettava myös saamansa tuet, apurahat ja työttömyysturvaetudet. Nämä tiedot tai osa niistä

voidaan saada suoraan viranomaisteltse, mutta lähtökohtana on joka tapauksessa oltava luottamus hakijan ilmoittamiin tietoihin. Väärien tietojen ilmoittaminen voi täyttää avustuspäöksen tunnusmerkistön. Vertaisarviointimallissa hakijan vapaamuotoisesti ilmoittamiin tietoihin sisältyy merkittävästi suurempia luotettavuusongelmia ja tulkinnanvaraisuutta, jotka voivat liittyä hakemuksen sisältöön ja/tai sitä käsittävään asiantuntijaan.

Nettomenetysperiaatteella toimittaessa ei ole erikseen tarvetta arvioida kulttuurin ja taiteen eri alojen alakohtaista tukitarvetta, vaan tuki jakautuu alasta riippumatta hakijoille oikein. Taiken ajatus jakaa tukivarat alojen kesken hakupaineen perusteella johtaa tuen vääristymiseen, koska tukien hakeminen ei suoraan korreloi menetysten kanssa. Tukiahan kannattaa joka tapauksessa hakea, ja silloin hakupaine voi kuvastaa enemmän sitä miten eri alojen toimijoita on esimerkiksi edunvalvontajärjestöjen toimesta saatu aktivoitua hakemaan, kuin koronasta johtuvaa aitoa tuen tarvetta.

Hakulomakkeessa tulisi hakijoilta pyytää vain numeerista tai monivalintatietoa, jotta käsittely voi tapahtua automatisoidusti. Vapaamuotoisilla vastauskentillä ei saada sellaista koronatuken jakamisen kannalta relevanttia tietoa jota ei voitaisi kerätä määrämuotoisilla vastauskentillä, jotka mahdollistavat nopean koneellisen käsittelyn.

Verotus

Taide- ja kulttuurialoilla valtiolta saadun apurahan verottomuus edellyttää että apuraha käytetään **taiteelliseen työhön**. Asian voi selvittää tuen myöntämisen kannalta riittävällä tarkkuudella hakulomakkeessa monivalinnoilla, joissa valitaan ajateltua työn luonnetta parhaiten vastaavat vaihtoehdot. Tilanteessa, jossa suuri osa taiteellisesta työstä on edelleen rajoitusten johdosta kiellettyä tai muuten epävarmaa pitkälle tulevaisuuteen, ei ole mielekäästä eikä kohtuullistakaan edellyttää hakijoiden laativan tukea saadakseen työsuunnitelmia, joiden toteutumiseen hakijat eivät itsekään usko.

Jos hakija ei tee taiteellista työtä, ei se ole este apurahan myöntämiselle sinänsä, jos katsotaan että määräraha kuitenkin kohdistuu hakijan edustamalle toimintakentälle. Tällöin apuraha olisi saajalle veronalaista tuloa.

Hakuprosessi

Hakuprosessi voidaan toteuttaa tasapuolisesti ja neutraalisti keräämällä hakemuksessa vain eksaktia numero- ja monivalintatietoa, joka voidaan käsitellä automatisoidusti. Tällainen prosessi vaatii vain murto-osan aikaa ja taloudellisia resursseja verrattuna vertaisarviointimalliin. Lisätalousarviossa on esitetty 110.000 euroa tilapäistyövoiman palkkaamiseen vertaisarviointityöhön. Tälläkin rahalla voitaisiin tukea hädässä olevia freelancereita, ja tuki päättyisi perille huomattavasti nopeammin ja yhdenmukaisemmin perustein.

Valtiontukien osalta on huolehdittava päätösten valituskelpoisuudesta. Automatisoitu prosessi vahvistaisi merkittävästi prosessin läpinäkyvyyttä ja vähentäisi alttiutta valituksille, kun tuen jakamisessa noudatettavat periaatteet olisivat kaikille absoluuttisesti samat ja läpinäkyvästi ilmaistavissa. Kun mahdollisen oikaisupyynnön jälkeen valituksen voi tehdä vain sillä perusteella, että apurahapäätös on lainvastainen, ei automatisoidussa prosessissa synny keskenään erilaisia päätöksiä, joihin voisi liittyä yksilöllisiä valitusperusteita, mikä on työsuunnitelmiin ja vertaisarviointiin perustuvassa mallissa hyvinkin mahdollista.

Helpoin tapa toteuttaa jako olisi pisteyttää hakemukset halutulla tavalla niin, että syntyy riittävästi relevanttia hajontaa erottaa tukea saavat hakemukset niistä jotka tukea eivät saa. Jos tuen määrä olisi porrastettu, portaita vastaisivat pisterajat. Jako voisi tapahtua taulukkolaskentana, eikä prosessin kesto

lisääntyisi suhteessa hakemusten määrään kuten vertaisarvioinnissa. Kun jakokaava painotuksineen olisi valmis, lopputulos saataisiin saman tien näkyviin, ja apurahat voitaisiin panna maksuun.

Kriisiavuksi tarkoitetun määrärahan kohdalla on tarpeen keventää hakuprosessia saman tyyppiseksi mitä on noudatettu yritystukien puolella. Siinä missä yritysten kustannustuki on saatu liikkeelle 10 päivässä, Taiken kautta prosessi on kestänyt kuukausia.

Jakokanava

Taiken toimintaa ja kaikkea valtiontukea koskeva lainsäädäntö määrittää tukitoiminnan reunaehdot. Lainsäädäntö ei kuitenkaan edellytä että apurahahakemuksia käsiteltäessä on suoritettava manuaalinen ja resurssi-intensiivinen vertaisarviointi, joka ei tässä eritystilanteessa tuo mitään lisäarvoa jakoprosessiin.

Hallintolain mukaan asioiden käsittely on järjestettävä tuloksellisesti ja viivytyksettä. Olisi voitava esittää erityisen painavat perusteet sille, miksi hallituksen lisätalousarviossa esittämän erityisen kriisitilanteen lievittämiseksi muodostetun tukipaketin jakamiseen liittyviä päätöksiä viivytettäisiin tarpeettomasti ja mittavia kustannuksia aiheuttaen, mahdollisesti kuukausia. Se olisi epäreilua tuen tarvitsijoita kohtaan ja tekisi tyhjäksi hallituksen hyviä pyrkimyksiä, sekä murentaisi jo ennestään horjuvaa luottamusta järjestelmämme toimintakykyyn.

Jos Taike ei jostakin syystä pystyisi toteuttamaan jakoa ilman vertaisarviointia nopealla, pitkälti automatisoidulla prosessilla, olisi tarpeen etsiä toinen jakokanava. Musiikkitoimiala on alun perin esittänyt alan tukikoneistoa ja säätiöitä tuen jakamiseksi. On tarjottu myös teknisiä välineitä kuten mobiilisovellusta. Joka tapauksessa tukiprosessi pitäisi viipymättä määritellä yhdessä alan asiantuntijoiden kanssa.

Tukikriteerit

Ammattimaisuus: On järkevää kohdistaa tuki ammattimaiseen toimintaan, mutta kun kyse on taloudellisista menetyksistä, ammattimaisuuden toteamiseen riittää tiedot hakijan tuloista. Vain tuloa tuottavaan ammattitoimintaan voi liittyä taloudellisia menetyksiä. Jos toiminta on sisällöllisesti tai laadullisesti ammattimaista, muttei tuota tuloa, ei kompensaatiotarvetta ole kun ei ole menetyksiäkään.

Nettomenetys: + tulot 2019 (tai keskiarvo 2018 ja 2019)
 – tulot 2020
 – korona-apurahat/-tuet ja työttömyyskorvaukset

Vaikka tuloihin 2020 ei tammi-helmikuun osalta kohdistunut vielä koronamenetyksiä, kuvastaa vertailu vuoden 2019 (tai keskiarvon 2018 ja 2019) tuloihin koronasta johtuvia menetyksiä riittävän vertailukelpoisesti hakijoiden kesken.

Toiminnan luonne: Taiteellinen toiminta tuo apurahaan verovapauden, mutta jos toiminta ei ole taiteellista (tai opintoihin liittyvää tai tieteellistä), voitaisiin apuraha myöntää verollisena.

Maantieteelliselle tai alueelliselle painotukselle ei ole perusteita, koska nettomenetys korreloi tukitarpeen kanssa hakijan toimialueesta tai asuinpaikasta riippumatta, ja kyse ei ole aluetuesta.

Helsingissä, 12.5.2021

Ahti Vanttinen
puheenjohtaja
Muusikkojen liitto